

Christian Ionescu

MICĂ
ENCICLOPEDIA
ONOMASTICĂ

Control științific, revizia textului și redactare:

Mihail Zemleacov

GRAFOART

Argument

Continuând tradiția, lucrarea de față reia și îmbogățește *Mica Enciclopedie Onomastică* apărută în 1975, se adresează unui public larg – de la specialiștii în lingvistică și istorie, până la cititorii interesați de originea și sensul propriului nume. În această lucrare, concepută sub forma unui dicționar, nu s-au urmărit doar inventarierea și explicarea prenumelor românești, ci și integrarea lor într-un amplu context european și cultural, care să ilustreze bogăția și diversitatea antroponimiei românești din trecut și de astăzi.

Organizată după criterii practice, lucrarea depășește domeniul lingvistic propriu-zis. Ea explorează semnificațiile istorice, culturale, religioase și sociale ale numelor de persoane, urmărind circulația lor în spațiul românesc, și influențele străine și transformările fonetice și grafice pe care le-au suferit. Prin această abordare, dicționarul nu se limitează la explicarea originii prenumelor, ci reconstituie, de fapt, istoria vie a numelor, văzute nu numai ca instrumente de comunicare, ci și simboluri identitare, cu profunde rădăcini în spiritualitatea și civilizația românească.

Articolele sunt concepute după principiul prenumelui-bază, fiecare reunind familia de forme derivate – masculine și feminine, diminutive, hipocoristice și variante regionale sau grafice. Fiecărui nume îi sunt dedicate informații privind etimologia, vechimea și semnificația sa originară, primele atestări în documentele istorice, precum și corespondentele sale în

alte limbi europene. Totodată, sunt menționate personalități, personaje literare, opere de artă, precum și sfinți catolici sau ortodocși care poartă numele în discuție.

Partea cea mai importantă a fiecărui articol o constituie însă etimologia, domeniu în care se concentrează efortul de a stabili originea, sensul inițial al numelui și raporturile sale cu alte limbi. În cele mai multe cazuri se încearcă o scurtă istorie a etimologiei numelui, prin prezentarea succintă a diferitelor ipoteze propuse până în prezent. Din edițiile de după 1989, au fost reluate și completate explicațiile, adăugând numeroase informații de natură religioasă, eliminate cândva de cenzura epocii.

Lucrarea pune accent și pe dimensiunea istorică și comparativă a antroponimiei. Inventarul actual al prenumelor românești s-a format printr-un proces îndelungat de selecție și adaptare, reflectând contactele culturale ale românilor cu lumea latină, greacă, slavă, maghiară și occidentală. În contextul evoluției civilizației europene, numele de persoană devin adevărate documente de mentalitate, mărturisind schimbările de credință, tradiție și gust.

În cadrul fiecărui articol, cititorului i se prezintă în general informații referitoare la originea, vechimea și sensul inițial al numelui, răspândirea în Europa, căile de pătrundere, circulația și frecvența acestuia la români, cele mai vechi mențiuni în documentele istorice, formele specific românești, formele vechi, regionale sau grafice, derivate și hipocoristice, cu originea și răspândirea lor, legende, tradiții, credințe și obiceiuri populare legate de numele în discuție. Pentru a încadra mai bine prenumele în contextul antroponimic european, după semnul → sunt

indicate trimiterile, după semnul sunt date corespondentele în limbi străine, atunci când acestea diferă de forma românească a numelui și ar fi mai greu de recunoscut de un român. Personalitățile celebre, purtătoare ale numelui, sunt amintite atât în cuprinsul articolului, cât mai ales după semnul , iar nume de opere literare sau artistice sau de personaje care apar în astfel de opere sunt inserate după semnul $\times$. După semnul , apar unul sau doi sfinți purtători ai numelui, din calendarele catolic și ortodox, alături de ziua sărbătoririi lor. Semnul * marchează forme lingvistice neatestate, reconstruite.

Deși materialul bibliografic utilizat este vast și variat, autorul a preferat să nu încarce textul cu trimiteri savante. Amintim totuși lucrările de referință ale lui N.A. Constantinescu, Al. Graur și Carlo Tagliavini, care au constituit puncte de sprijin esențiale pentru această ediție.

Deși nu de puține ori dificultățile au fost destul de mari, autorul a folosit în scrierea numelor, indiferent de originea lor, exclusiv alfabetul latin. În cazul numelor grecești, ebraice etc., a utilizat o transcriere ușor inteligibilă de către publicul larg. Vom aminti totuși că, pentru greacă, *ge* și *gi* se vor citi *ghe* și *ghi*, sunetul *f* a fost notat prin *ph*, spiritul aspru prin *h*, iar pentru alte limbi, printre care și ebraica, sunetele *ș* și *j* au fost redată prin *sh* și *zh*. Au fost eliminate și câteva semne diacritice speciale. Ori de câte ori s-a simțit nevoia, a fost marcat accentul. Toate abaterile de la normele de grafie obișnuite în lucrările științifice au fost determinate numai de dorința de a facilita lectura.

Această nouă versiune a *Enciclopediei* reprezintă o revizuire și completare a ediției din 1975, dar și o restituire integrală, eliberată de constrângerile ideologice ale vremii, restabilind echilibrul firesc între rigoarea științifică și deschiderea către publicul cultivat. Ea își propune să fie, în egală măsură, un instrument de cercetare, o carte de învățătură și o lectură pasionantă despre aventura numelor românești, oglindă fidelă a istoriei și spiritului nostru național.

Deopotrivă științifică și accesibilă, lucrarea urmărește să ofere o viziune unitară asupra fenomenului onomastic românesc, depășind granițele lingvisticii și intrând, firesc, în domeniile istoriei, teologiei, sociologiei și folclorului. Cititorul descoperă în aceste pagini nu doar originea unui nume, ci și o parte din istoria spirituală a poporului român, în care se reflectă credința, gândirea și sensibilitatea acestuia de-a lungul secolelor.

Abrevieri

adj.	adjectiv(ul/-ele)
alb.	albaneză; albanez(ul)
bg.	bulgară; bulgar(ul)
cal.	calendar(ul)
cat.	catolic
ceh.	cehă; ceh(ul)
cf.	confer
cuv.	cuvânt(ul); cuvintele
ebr.	ebraică, ebraic(ul)
eng.	engleză; englezesc(ul)
fam.	familie (familia)
fem.	feminin
fr.	franceză; franțuzesc(ul)
gen.	genitiv
germ.	germană; german(ul)
gr.	greacă; grecesc(ul)
hipoc.	hipocoristic(ul/-ele)
it.	italiană; italianesc(ul)
jud.	județul
lat.	latină; latinesc(ul)
m.	Mort, moartă (la, în)
magh.	maghiară; maghiar(ul)
masc.	masculin
neerl.	neerlandeză; neerlandez(ul)
neogr.	neogreacă; neogrecesc(ul)

norv.	norvegiană; norvegian(ul)
<i>N.T.</i>	Noul Testament
num.	nume(le)
oland.	olandeză; olandez(ul)
ort.	ortodox
osc.	oscă; osc(ul)
pers.	personal
pol.	polonă; polonez(ul)
port.	portugheză; portughez(ul)
rom.	română; românesc(ul)
rus.	rusă; rusesc(ul)
sanscr.	sanscrită; sanscrit(ul)
scr.	sârbo-croată; sârbo-croat(ul)
sp.	spaniolă; spaniol(ul)
subst.	substantiv(ul/-ele)
suf.	sufix(ul)
tc.	turcă; turcesc(ul)
ucr.	ucraineană; ucrainean(ul)
v.	vezi
vb.	verb(ul)
v. eng.	vechi(ul) englezesc
v. sl.	vechi(ul) slav
<i>V.T.</i>	Vechiul Testament

A

Ada

Prenumele feminin modern **Ada** poate avea, în onomastica noastră, proveniențe diferite. În epoca contemporană, **Ada** este folosit ca hipocoristic pentru **Adriana** sau pentru **Adela** și **Adelaida**, cea din urmă întrebuintare fiind, posibil, împrumutată din Apus, unde **Ada** este un hipocoristic al numelor germanice compuse cu elementul *adal* „nobil”. În sfârșit, **Ada** poate reproduce și un vechi nume ebraic, **Adāh**, purtat de două personaje ale *V.T.*: soția lui Lameh și soția lui Esau. Numele biblic este, în mod curent, pus în legătură cu radicalul *dh* „a împodobi, a orna, a înfrumuseța”. La origine, **Adāh** poate fi un nume independent sau un hipocoristic al unui nume frazeologic teoforic **Elādāh** „Elohim a împodobit, a înfrumusețat”, *El* fiind numele divinității (pentru originea și valoarea acestuia în limbile semitice → **Ilie**).

Adam

Prenume nu prea frecvent în onomastica românească contemporană, **Adam** reproduce un vechi nume biblic ebraic **Adām**. După *V.T.*, nume al primului om creat de Dumnezeu din țărână, ebr. **Adām** a dus la serioase dispute etimologice, astfel că soluțiile propuse pentru a-i explica originea și semnificația sunt multe și diferite. Una dintre cele mai vechi explicații, sugerată chiar în *Facerea*, apropie numele pers. de ebr. *ādhāmah* „sol, pământ”, derivat din radicalul verbal *dm* „a fi roșu, roșu-brun”. Deși această etimologie a fost respinsă de o mare parte dintre

E

Ecaterina

Frecvent și răspândit astăzi în toată Europa, gr. **Ekateríne** era, probabil, necunoscut în lumea clasică. Pătruns în onomasticonul creștin, numele devine foarte popular printre adepții noii religii, datorită cultului unei fecioare martire din Alexandria, decapitate în anul 307 (numele acesteia apare în izvoarele grecești sub forma neașteptată de **Aikateríne**, poate pentru că în acea perioadă diftogul *ai* fusese redus la *e*; forma grafică păstrată în greaca modernă, **Aikateríne**, apare o singură dată, și în izvoarele mai vechi). Originea și semnificația numelui rămân încă nesigure. Explicat prin greacă, **Ekateríne** a fost considerat femininul lui **Hekaterós** (atestat la Hesiod prin Strabon, ca supranume pentru satiri și nimfe, sau la Plutarh, ca nume al unui macedonean), înrudit fie cu un supranume al lui Apolo, **Hékatos** (folosit de Homer în *Iliada* și explicat prin *hékatebólos* „care lovește de la distanță”), fie cu numele zeiței subpământene **Hekáte** (cea care făcea vrăji și descântece la răspântii; la romani, *Trivia*). Nu lipsesc nici propunerile de a explica numele prin alte limbi, de exemplu prin egipteană (dintr-un cuvânt cu sensul „coroană”). Dacă în acest domeniu lucrurile nu sunt clare, cu siguranță că la răspândirea numelui a contribuit o mai veche etimologie populară, și anume apropierea de adj. *katharós* „pur”; această explicație a lăsat urme în grafia numelui, care se scrie cu *-th-* în Occident. **Ecaterina** este un nume vechi și la popoarele slave vecine (la slavii răsăriteni, atestat din sec. XV), prin intermediul cărora fie

L

Larisa

Prenume feminin modern și destul de folosit la noi, **Larisa** reproduce gr. **Lárisa**, probabil necunoscut în perioada clasică. Izvoarele grecești atestă însă, dintr-o perioadă foarte veche, existența a nu mai puțin de 16 orașe care purtau acest nume, cel mai vechi și cunoscut fiind actualul **Láris(s)a** din Tesalia. Etimologia acestui toponim, cu o arie de răspândire destul de mare, rămâne incertă, dar încercările făcute sunt interesante, întrucât pot oferi câteva informații asupra numelui personal. Strabon și Pausanias amintesc în operele lor de o zeiță *Lárisa*, fiica lui Pelasgos, de la care ar proveni numele orașelor grecești. Mai mult chiar, pentru a-i găsi totuși o explicație, **Lárisa** a fost apropiat de **Charíessa** și interpretat ca atare: „grațioasă, plăcută” (cf. gr. *cháris* „grație”). După cât se pare, este vorba doar de o etimologie populară, și mult mai rezonabilă este presupunerea că toponimul *Lárisa* este adaptarea grecească a unui cuvânt pelasgic cu sensul „cetate, fortăreață”. Preluat în perioada bizantină (probabil din *Descrierea Eladei* de Pausanias) și susținut de denumirea orașului din Tesalia, **Larisa** devine nume de persoană feminin și depășește hotarele Greciei. Deși numele este calendaristic, se pare că la noi **Larisa** este împrumutat din onomastica rusă, unde este mai frecvent.

S

Sabina

Sabina reproduce pe cale cultă lat. **Sabina**, atestat de la începutul epocii imperiale. Mult mai frecvent era corespondentul masc. **Sabinus**, folosit cu valoare de cognomen și format pe baza adjectivului sau substantivului *Sabinus*, prin care erau desemnați locuitorii regiunii *Sabina* din Italia centrală, astăzi o parte din *Lazio*. Este vorba deci de unul dintre neamurile vechii Italii, *sabinii*, care apar în epoca istorică în strânsă legătură cu romanii. După „răpirea sabinelor”, (unul dintre cele mai cunoscute episoade legendare din istoria veche) și războiul care a urmat, romanii încheie un acord cu Titus Tatius. Este notată apoi domnia lui Numa Pompilius la Roma, pentru ca în 449 î.H. cele două grupuri să fie iar în război. În sfârșit, în 290 î.H., ca urmare a celui de-al treilea război samnit, *sabinii* sunt definitiv învinși, dar se pare că primesc drept de cetățenie romană. În ceea ce privește originea și semnificația numelui acestei vechi populații, conform tradiției, *sabinii* înșiși considerau că se trag din Oilbalos, un rege al spartanilor, sau din umbrieni și că sunt înrudiți cu *samniții*. Deși ipotezele specialiștilor sunt numeroase, lucrurile sunt neclare. Sigură pare să fie relația dintre *Sabinus*, *Sabellus* și *Samnium*. Cu timpul, **Sabinus** și **Sabina** devin nume independente și își pierd semnificația locală sau etnică. Purtate de câțiva martiri, ele devin calendaristice și se răspândesc în Europa (trebuie adăugat aici și un **Savinianus**). Cu toate că în Apus a fost continuată forma latină, iar în Răsărit cea grecească, numele au suferit aceleași schimbări, și anume